

Mücbir sebepler borçluyu sorumluluğundan kurtarmaya yararmı?

Mücbir sebepler borçluyu sorumluluğundan kurtarmaya yaramaktadır, ancak çeşitli unsurlarının bir araya toplanmış olmasının gerekmesi nedeniyle çok dar bir alanda etkili olabilmektedir.

Mücbir sebep teşkil eden haller değişik hukuk sistemlerinde farklılık göstermektedir. Olayın ne olduğundan çok, onun hangi şartlar altında ortaya çıktığı ve hangi unsurları taşıdığı önemlidir. Örneğin normal şartlar altında savaş, isyan deprem gibi haller mücbir sebep olarak kabul edilse bile; bu hadiselerin sık vuku bulduğu bir coğrafyada bunlar, öngörülemez ve tahmin edilemez hadiselerden olmadığı için mücbir sebep olarak değerlendirilemeyecektir. Bu nedenle mücbir sebebin unsurlarının neler olduğunun incelenmesi gerekmektedir.

mücbir sebebin unsurları sırasıyla; kusursuzluk, dışsallık, öngörülemezlik ve karşı konulamazlık olarak kabul edilmiştir. Unsurların yanı sıra çalışmamızda, ifa engeli ile borcun zamanında ifasının mümkün olmaması arasındaki illiyet bağı ve ihbar külfetinden de bahsedilecektir

KUSURSUZLUK

Mücbir sebebin varlığı için kusursuzluk şarttır. Bir olayın mücbir sebep olup olmadığını araştırmak için her şeyden önce, bir kusurun neticesi olup olmadığı tespit edilmelidir. Böylece kusursuzluk mücbir sebebin yapıcı bir unsurunu teşkil etmektedir. Eğer borcun ifası borçlunun kusurlu davranışı neticesinde imkânsız hale gelmişse, borçlu bundan sorumlu

olacaktır

DIŞSALLIK

Borcun ifasını engelleyen olayın, borçlunun hâkimiyet sahasının dışında gerçekleşmesi gereklidir. Bunların fiziki ya da hukuki bir takım engeller olması mümkündür. Mesela yer sarsıntısı, sel, fırtına gibi fiziki olayların yanında; boykot, ambargo, savaş gibi siyasi sıkıntılar da borçlunun kontrolünün dışındaki engeller olarak kabul edilecektir.

Örneğin borçlunun işyerinde meydana gelen bir yangın, borçlunun yangının önlenmesi için gerekli tedbirleri almaması halinde; borçluyu borcundan kurtaran bir sebep olarak kabul edilmeyecektir.

Dış kökenli bir olayın varlığına rağmen, malın kendisine özgü sebeplerle ve taşıdığı ayıplar nedeniyle dış olaydan etkilenmesi halinde, mücbir sebebin meydana geldiği ileri sürülemez. Bu suretle mücbir sebebin varlığı, olayın zarar verici etkilerinin borçlu tarafından etkili tedbirlere başvurulması bertaraf edilip edilemeyeceğinin tespitine dayanmaktadır.

Mücbir sebebin varlığı için dış kökenli olayın gerçek, doğmuş ve oluşmuş olması gerekmektedir. Bu sebeple muhtemel, beklenen, ileri bir tarihte gerçekleşecek bir olay mücbir sebep sayılamaz.

Yani olayın dış kökenli olarak fiilen gerçekleşmiş olması gerekmekte ve bu olay bir davranış normunun ihlal edilmesine sebep olmalıdır. Böylece borcun hiç veya gereği gibi ifa edilememesinin sebebi, ortaya çıkan bu olaya bağlanabilmelidir.

Ancak günümüzde çok katı sistemler kabul görmemekte, sözleşmelerin çoğunda sebep fikrinin genişletilmesine yer verilmektedir. Bir eğilime göre mücbir sebebin varlığı için ifadaki imkânsızlığın mutlak olması gerekmez, durum mantıklı

bir tarzda değerlendirilmeli ve tarafların mütsterek niyetleri araştırılmalıdır.

ÖNGÖRÜLEMEZLİK

Bir olayın mücbir veya umulmaz sayılabilmesi için öngörülmemiş, kestirilmemiş, önceden tahmin edilmemiş olması gerekmektedir. Niteliği itibariyle olayın normal bir surette öngörülememiş ve öngörülemez olması gerekmektedir.

Öngörülemezlik unsurunun mutlak ve nisbi olmak üzere ayrımı yapılmaktadır. Olayın hiç kimse tarafından öngörülemez nitelikte olduğu takdirde, mutlak öngörülemezlik söz konusu olur. Fakat özel olarak öngörülemezliğin mutlaklığı şart kılınamaz.

Çünkü doğada ve toplumda hiç bir şey mutlak değildir. Bir kimse için öngörülemeyen bir olay, bir başkası için öyle olmayabilir. Bu halde öngörülemezlik ölçütü nisbi bir özellik taşımaktadır.

Öngörülmezliği konu eden olayın, olağanüstü bir olay niteliği ile ortaya çıkması gerekmektedir. Bu suretle gerek ansızın gerçekleşen bir olay olsun, gerekse önceden düşünülmesi mümkün olmayan olsun, olayın olağanüstü olması ona kuvvetini vermektedir.

Olay kuvveti itibariyle, hayatın normal akışı ve günlük yaşam seyrinden beklenenlerin sınırını aşmalıdır. Hayatın normal akışı içinde daima karşılaşılabilen türden olaylar, olağan olaylar bünyesinde kabul edildiğinden, mücbir sebep teşkil etmeyecektir.

Örneğin dağlık bir alanda fırtınaların meydana gelmesi olağan olduğundan, yaz mevsimi içinde de olsa bu bölgede ortaya çıkan fırtına, olağanüstü bir olay olarak kabul edilmeyecek ve mücbir sebep olarak işlem görmeyecektir. Ayrıca tekrarlanan olağanüstü olaylar da mücbir sebep teşkil etmeyecektir.

Bu bağlamda Türkiye'de devalüasyonlar ve bölücü terörle mücadeleden doğan eylemler, mücbir sebep unsuru olarak kabul edilmemektedir.

Sonuç olarak öngörülemezliğin takdiri yargıca ait, maddi bir iştir. Takdirde olayın özel niteliklerinin ve doğuş şartlarının göz önünde tutulması gerekmektedir.

Yargıtay 4.Hukuk Dairesi'nin 03.07.1937 tarihli ve E.621 ve K.768 sayılı kararında, yabancı ülkeden yapılacak ithalat eşyası için taahhüt yapan müteahhidin, savaşın ansızın ortaya çıkmasından sonra bu yabancı ülke hükümetinin ihracatı yasaklaması sebebiyle taahhüdünü yerine getirememesini, öngörülemez bir hal saymıştır.